

Avdelningen för djurskydd och hälsa

Vägledning för kontrollmyndigheter m.fl.

Foder

Fastställd 16 december 2010

Innehåll

NYHETER I VERSION 2.0	4
1. INLEDNING.....	4
1.1. SYFTE.....	4
1.2. OMFATTNING	5
2. KONTAKTFUNKTIONER	5
3. DEFINITIONER OCH VIKTIGA BEGREPP	5
3.1. DEFINITIONER	5
3.2. VIKTIGA BEGREPP	6
4. TILLÄMPLIG LAGSTIFTNING	8
4.1. EU-RÄTT (EUT OCH CELEX).....	8
4.2. NATIONELL LAGSTIFTNING.....	9
4.3. <i>Jordbruksverkets föreskrifter</i>	10
5. OFFENTLIG FODERKONTROLL	10
5.1. TILLSYNSOBJEKT.....	10
5.2. RISKANALYS	10
5.3. EXTRA OFFENTLIG KONTROLL	11
5.3.1. <i>Uppföljning av avvikelser</i>	11
5.3.2. <i>Kontroll i utredningssyfte</i>	11
5.4. KONTROLLMYNDIGHETENS RÄTT TILL UPPLYSNINGAR OCH TILLTRÄDE.....	11
5.5. SKYLDIGHET ATT TILLHANDAHÅLLA HJÄLP	11
5.6. RÄTT TILL HJÄLP AV POLISMYNDIGHET	11
5.7. SAKKUNNIGA	12
5.8. DOKUMENTATION	12
6. ANVISNINGAR OM CHECKLISTAN.....	13
6.1. SÅ HÄR FYLLER DU I CHECKLISTAN	13
7. FRÅGOR I CHECKLISTAN.....	15
FODER 1 TV	15
FODER 2	16
TSE 1 TV.....	17
FODER 3 TV	18
FODER 4	19
FODER 5	21
FODER 6 TV	22
FODER 7 TV	23
FODER 8 TV	24
FODER 9 TV	25

FODER 10 TV	26
FODER 11 TV	27
FODER 12 TV	28
FODER 13 TV	30
FODER 14	31
FODER 15	32
FODER 16	32
FODER 17	33
FODER 18	33
FODER 19	34
FODER 20 TV	34
8. ÅTGÄRDER VID BRISTANDE EFTERLEVNAD	35
8.1. ÅTGÄRDER	35
9. ANMÄLAN OM MISSTANKE OM BROTT	36
9.1. SKYLDIGHET ATT ÅTALSANMÄLA	37
10. VIDARE LÄSNING	37
11. LÄNKAR TILL LAGSTIFTNING	37

Nyheter i version 2.0

Vägledningen har övergått till en gemensam mall för Jordbruksverkets vägledningar. Diverse förtydliganden har också gjorts efter önskemål och regeländringar.

1. Inledning

1.1. Syfte

”Jordbruksverket vill med denna tillsynsvägledning ge råd och stöd åt dem som planerar och utför den operativa tillsynen inom foder. Målsättningen är att på ett samlat ställe tillhandahålla information om tillsynsområdet, t.ex. gällande regelverk, kontaktpersoner, ansvarsfördelning, genomförandet av den operativa tillsynen.

Tillsynsvägledning syftar främst till att ge råd och stöd till dem som utför den operativa tillsynen samt samordna, följa upp och utvärdera tillsynen. Härigenom skapas förutsättningar för en operativ tillsyn som kännetecknas av en hög effektivitet och en god kvalitet.”

En vägledning kan, utöver lagstiftning, innehålla ytterligare information med syfte att öka förståelsen för lagstiftningens krav. Vägledningar är inte rättsligt bindande, utan är exempel och rekommendationer som kan vara till hjälp vid bedömning och tillämpning av lagstiftningen. Vägledningen utesluter inte andra handlingssätt för att uppnå det resultat som avses med lagstiftningen. Andra tillsynsmyndigheter och domstolar kan komma fram till andra slutsatser. Om en föreskrift blir föremål för bedömning i domstol, till exempel om ett myndighetsbeslut i ett ärende överklagas eller vid åtal för brott mot foderlagen (2006:805), blir domstolsavgörandet vägledande för tolkningen. EG-domstolens praxis kan komma att ge vägledning vad gäller tolkningen av EG:s rättsakter.

Syftet med vägledningen är att

- redogöra för de juridiska aspekterna i arbetet med foderkontroll hos primärproducenterna,
- tydliggöra de regler som finns när det gäller avvikelser,
- redogöra för vilka uppföljningsmöjligheter som står till buds och
- ge praktiska råd om hur en anmälan om brott bör formuleras.
- redogöra för hur kontrollpunkterna i checklistan som ska användas i foderkontrollen hos primärproducenterna ska tolkas och bedömas och
- ge relevanta laghänvisningar.

Målgruppen för denna vägledning är framförallt inspektörerna på länsstyrelserna.

1.2. Omfattning

Denna vägledning behandlar administrativa rutiner kring arbetet med foderkontrollen och ingripanden på foderområdet samt tar upp det område inom foderlagstiftningen som är straffbelagt.

Under stycket "Tillämplig lagstiftning" anges den lagstiftning som i första hand kommer ifråga på detta område. Det finns ytterligare lagstiftning, såväl EG-rättslig som nationell, som kan aktualiseras i det enskilda fallet men som av utrymmesskäl inte tas upp här.

2. Kontaktfunktioner

För frågor kring foderbestämmelser, kontakta Jordbruksverkets kundtjänst tfn 0771-223 223.

För frågor som rör regelverk runt foderkontrollen, kontakta enheten för foder och djurprodukter, 036-15 50 00, FoderDjurprod@jordbruksverket.se.

Vid tvärvillkorsfrågor använd e-post Tvarvillkor@jordbruksverket.se.

Vid frågor kring foderanläggningsregistret kontakta Registerenheten, 036-15 50 00.

3. Definitioner och viktiga begrepp

Definitioner är ordagrant överförda från aktuella angivna förordningar och annan lagstiftning. Där det har ansetts behövligt finns en kommentar till definitionerna.

Under "Viktiga begrepp" anges Jordbruksverkets tolkning av vissa begrepp.

I "Vägledning om länsstyrelsernas handläggning efter konstaterade överträdelser av tvärvillkor 2010" finns beskrivning av grundläggande principer i tvärvillkorssystemet.

3.1. Definitioner

Anläggning (artikel 3.d i förordning (EG) nr 183/2005) varje enhet i ett foderföretag.

Behörig myndighet (artikel 2.4 i förordningen (EG) nr 882//2004) den centrala myndigheten i en medlemsstat som har behörighet att genomföra offentlig kontroll eller varje annan myndighet som tilldelats sådan behörighet. Hit skall även i tillämpliga fall räknas motsvarande myndighet i ett tredjeland

Foder (artikel 3.4 i förordning (EG) nr 178/2002) alla ämnen eller produkter, inbegripet tillsatser, och oberoende av om de är bearbetade, delvis bearbetade eller obearbetade, som är avsedda för utfodring av djur.

Foderföretag (artikel 3.5 i förordning (EG) nr 178/2002) varje privat eller offentligt företag som med eller utan vinstsyfte bedriver någon av de verksamheter som hänger samman med produktion, framställning, bearbetning, lagring, transport eller distribution av foder, samt alla producenter som producerar eller lagrar foder för utfodring av djur på sin egen jordbruksanläggning.

Foderföretagare (artikel 3.b i förordning (EG) nr 183/2005) de fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i angiven förordning uppfylls i det foderföretag de driver.

Foderlagstiftning (artikel 2.3 i förordning (EG) nr 882/2004) lagar och andra författningar om foder i allmänhet och fodersäkerhet i synnerhet, både gemenskapsnivå och på nationell nivå. Definition omfattar alla led i produktion-, bearbetnings- och distributionskedjan av foder och användning av foder.

Inspektion (artikel 2.7 i förordning (EG) nr 882/2004) undersökning av varje aspekt av foder, livsmedel, djurhälsa och djurskydd för att kontrollera efterlevnaden av de rättsliga kraven i foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna avseende djurhälsa och djurskydd.

Kontroll: (artikel 2.2 i förordning (EG) nr 882/2004) kontroll av om specificerade krav har uppfyllts, genom undersökning och bedömning av sakliga underlag.

Kommentar:

Jmf ”Tillsyn” i avsnitt 3.2 ”Viktiga begrepp”.

Offentlig kontroll: (artikel 2.1 i förordning (EG) nr 882/2004) varje form av kontroll som utförs av den behöriga myndigheten eller av gemenskapen i syfte att kontrollera efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen, samt bestämmelser om djurhälsa och om djurskydd.

Kommentar:

Enligt artikel 3.2 i förordning (EG) nr 882/2004 ska offentlig kontroll genomföras utan förvarning, utom i samband med revision och liknande fall då det krävs att foder- eller livsmedelsföretagaren underrättas i förväg. Offentlig kontroll får också genomföras ad hoc.

Omhändertagande: (artikel 2.13 i förordning (EG) nr 882/2004) det förfarande enligt vilket den behöriga myndigheten säkerställer att foder eller livsmedel inte får flyttas eller manipuleras i avvaktan på beslut om dess destination och som innefattar foder- och livsmedelsföretagares lagring i enlighet med instruktioner från den behöriga myndighet.

Revision: (artikel 2.6 i förordning (EG) nr 882/2004) En systematisk och oberoende undersökning för att avgöra om verksamheter och resultat från dessa överensstämmer med planerade åtgärder och om åtgärderna har genomförts på ett effektivt sätt och är lämpliga för att nå målen.

3.2. Viktiga begrepp

Bristande efterlevnad: (artikel 2.10 i förordning (EG) nr 882/2004) bristande efterlevnad av foder- eller livsmedelslagstiftning och av bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd. Kan också kallas ”brist”. En avvikelse från lagstiftningen, d.v.s. en bedömning av kontrollmyndigheten att kraven i foderlagstiftningen inte uppfylls. Bristen bör dokumenteras av myndigheten för att kunna följas upp och åberopas i kontakt med foderföretagaren.

Förundersökning: (rättegångsbalken (1942:740) 23 kap) Undersökning som ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott har begåtts som hör under allmänt åtal. Beslut att inleda förundersökning fattas av polismyndighet eller åklagare.

Kontrollobjekt: Fysisk eller juridisk person som berörs omfattas av foderlagstiftningen.

Iakttagelser: De dokumenterade observationer som ligger till grund för bedömningen av om kraven i foderlagstiftningen är uppfyllda eller inte.

Sekretess; förundersökningssekretess: (Sekretesslagen (1980:100) 5:1) Under en förundersökning kan s.k. förundersökningssekretess råda. Det innebär att uppgifter som finns i förundersökningen, till exempel i åtalsanmälan, inte får lämnas ut till allmänheten, om det kan antas att syftet med förundersökningen skulle motverkas då. Sekretessen gäller såväl hos åklagare och polis som hos den anmälände myndigheten.

Strafföreläggande: (Rättegångsbalken 48 kap) Ett föreläggande som är utfärdat av åklagare. Om det godkänts av den som förlagts gäller det som en dom som vunnit laga kraft.

[Straffrättslig] **påföljd:** (Brottsbalken ((1962:700) 1 kap 3 §) Straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

Tillsyn: Begreppen tillsyn och tillsynsmyndighet används inte i EG-förordningarna eller foderlagstiftningen. Där används begreppen kontroll och kontrollmyndighet. I begreppet tillsyn ingår dels de granskande åtgärder som genomförs med stöd av lag (kontroll) och myndighetens möjligheter att besluta om någon form av ingripande, dels andra verksamheter, såsom rådgivning, allmän information m.m. Dessa skyldigheter omfattas av förvaltningslagens bestämmelser om serviceskyldighet m.m.

Primärproduktion av foder: Primärproduktion definieras enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002, om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet, som ”produktion av jordbruksprodukter, särskilt odling, skörd, mjölkning, uppfödning av djur (före slakt) eller fisk som enbart resulterar i produkter som inte genomgår någon hantering efter det att de har skördats, insamlats eller fångats, med undantag av enkel fysisk behandling”.

I dagligt tal kan primärproducent översättas till foderföretagare som bedriver någon av de verksamheter som hänger samman med produktion, framställning, bearbetning, lagring, transport eller distribution av foder, samt alla producenter som producerar eller lagrar foder för utfodring av djur på sin egen jordbruksanläggning.

Observera att kraven inte gäller för:

- a) privat enskild produktion av foder för
 - livsmedelsproducerande djur för konsumtion inom privathushållet och
 - icke-livsmedelsproducerande djur.
- b) utfodring av livsmedelsproducerande djur för konsumtion inom privathushållet,
- c) utfodring av icke-livsmedelsproducerande djur,
- d) producentens *direktförsäljning* av

- små mängder primärproducerat foder (< 10 ton ts/år) till
 - lokala jordbruksföretag/konsumenter/detaljhandelsföretag (< 50 km)
- e) detaljhandel med foder för sällskapsdjur.

Om man har hästar som *alla* har inskrivit i sitt hästpass att de inte ska gå vidare i livsmedelskedjan omfattas inte heller denna delen av produktionen av kraven.

De bestämmelser (texter ur EG-förordningar, svenska lagar, förordningar och föreskrifter) som citeras i kapitel 4 kan förändras. Jordbruksverket har ambitionen att uppdatera denna vägledning när det sker förändringar i bestämmelserna, men det ligger ett ansvar på kontrollmyndigheterna att hålla reda på vilka bestämmelser som gäller vid varje tillfälle.

4. Tillämplig lagstiftning

4.1. EU-rätt (EUT och Celex)

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 av den 12 januari 2005 om fastställande av krav för foderhygien.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1831/2003 av den 22 september 2003 om fodertillsatser.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 999/2001 av den 22 maj 2001 om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1774/2002 av den 3 oktober 2002 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter som inte är avsedda att användas som livsmedel.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1829/2003 av den 22 september 2003 om genetiskt modifierade livsmedel och foder.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1830/2003 av den 22 september 2003 om spårbarhet och märkning av genetiskt modifierade organismer och spårbarhet av livsmedel och foderprodukter som är framställda av genetiskt modifierade organismer och om ändring av direktiv 2001/18/EG.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2160/2003 av den 17 november 2003 om bekämpning av salmonella och vissa andra livsmedelsburna zoonotiska smittämnen
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 396/2005 av den 23 februari 2005 om gränsvärden för bekämpningsmedelsrester i eller på livsmedel och foder av vegetabiliskt och animaliskt ursprung och om ändring av rådets direktiv 91/414/EEG.
- Rådets förordning (EG) nr 73/2009 av den 19 januari 2009 om upprättande av gemensamma bestämmelser för system för direktstöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken och om upprättande av vissa stödsystem för jordbrukare, om ändring av förordningarna (EG) nr 1290/2005, (EG) nr 247/2006 och (EG) nr 378/2007 samt om upphävande av förordning (EG) nr 1782/2003.
- Kommissionens förordning (EG) nr 1122/2009 av den 30 november 2009 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 73/2009 vad gäller tvärvillkor, modulering och det integrerade administrations- och kontrollsystem inom de system för direktstöd till jordbrukare som införs genom den förordningen och om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1234/2007 när det gäller tvärvillkoren för stöd inom vinsektorn.
- Kommissionens förordning (Euratom) nr 770/90 av den 29 mars 1990 om gränsvärde för radioaktivitet i djurfoder efter en kärnenergiolycka eller annan radiologiskt nödsituation
- Kommissionens förordning (EG) nr 152/2009 av den 27 januari 2009 om provtagnings- och analysmetoder för offentlig kontroll av foder.
- Kommissionens förordning (EG) nr 242/2010 av den 19 mars 2010 om upprättande av en gemenskapsförteckning över foderråvaror.
- Kommissionens förordning (EG) nr 669/2009 av den 24 juli 2009 om tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004 när det gäller strängare offentlig kontroll av import av visst foder och vissa livsmedel av icke-animaliskt ursprung och om ändring av beslut 2006/504/EG.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 767/2009 av den 13 juli 2009 om utsläppande på marknaden och användning av foder, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1831/2003 och om upphävande av rådets direktiv 79/373/EEG, kommissionens direktiv 80/511/EEG, rådets direktiv 82/228/EEG, 93/74/EEG, 93/113/EG och 96/25/EG samt kommissionens beslut 2004/217/EG.

Nedan kommer EG-förordningarna att anges endast med nummer, exempelvis ”förordning (EG) nr 882/2004”.

4.2. Nationell lagstiftning

- Lag (2006:805) om foder och animaliska biprodukter (foderlagen)
- Förordningen (2006:814) om foder och animaliska biprodukter (foderförordningen)
- Förordningen (2006:1165) om avgifter för offentlig kontroll av foder och animaliska biprodukter (avgiftsförordningen)
- Djurskyddslag (1988:534)
- Lag (1985:206) om viten
- Personuppgiftslagen (1998:204)
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

- Förvaltningslag (1986:223)
- Delgivningslag (1970:428)

Nedan kommer dessa lagar och förordningar att anges med endast namn, exempelvis ”foderlagen”.

4.3. Jordbruksverkets föreskrifter

- Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:81) och allmänna råd om foder
- Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2007:21) och allmänna råd om offentlig kontroll av foder och animaliska biprodukter
- Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2007:2) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur och människor

Jordbruksverkets föreskrifter finns tillgängliga på Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se. I denna vägledning hänvisas till författningarnas saknummer i M-serien.

5. Offentlig foderkontroll

5.1. Tillsynsobjekt

Anläggningsregistret som finns på www.jordbruksverket.se är ett register över de foderanläggningar som finns registrerade (både primärproducenter och foderleverantörer) samt uppgifter om vilken typ av verksamhet som bedrivs på dessa. Detta register kan användas av länsstyrelsen för att söka upp kontrollobjekt och lägga upp en kontrollplan för foderkontrollen. Det finns möjlighet för länsstyrelserna att själva göra detta via en rapport i systemet Regina och då också kunna sortera och arbeta med uppgifterna kring anläggningen i en excelfil. Aktuell handläggare ska ansöka om behörighet för Regina via sin behörighetsansvarig på respektive Länsstyrelse. Vid frågor kring registret och kontrollobjekt kontakta Registerenheten på Jordbruksverket. En användarmanual (Manual_FANNY_ANL005) finns att hämta ned från ladan under Foder/Anläggningsregistret.

5.2. Riskanalys

Den planerade offentliga kontrollen ska enligt artikel 3 i förordningen (EG) 882/2004 vara risk- och erfarenhetsbaserad. På Livsmedelsverkets webbplats, www.slv.se, finns en vägledning som heter ”Riskklassificering av livsmedelsföretag och foderföretag i primärproduktionen”. Denna vägledning bör användas i planeringen av foderkontrollen. Det är lämpligt att kontrollfrekvensen, beträffande primärproducenternas foderanläggningar, anpassas till att minst motsvara kraven i förordningen (EG) nr 1122/2009, dvs. minst en (1) procent av primärproducenternas foderanläggningar. Ett minimum är att inspektören kontrollerar de frågor som finns i den checklista som Jordbruksverket publicerar. Den som utfört kontrollen bör underrätta kontrollobjektet om sin preliminära bedömning omedelbart efter att

kontrollen utförts. Om brister upptäcks ska foderföretagaren upplysas om dessa och ges tillfälle att göra ett frivilligt åtagande att rätta till bristerna, t ex. anmäla sin foderanläggning till Jordbruksverket.

5.3. Extra offentlig kontroll

5.3.1. Uppföljning av avvikelser

Om den planerade kontrollen ledde till anmärkningar ska dessa följas upp inom en bestämd skälig tid. Det är därför viktigt att det är klart för foderföretagaren vad som leder till extra kontroll och inom vilket tidsram åtgärderna ska vara genomförda. Återbesök bekostas av foderföretagaren. Dessa avgifter är dock inte att betrakta som sanktioner eller straff mot foderföretagaren utan används endast för att täcka myndighetens kostnader.

5.3.2. Kontroll i utredningssyfte

Utöver de kontroller som görs enligt rekommenderade intervall ska kontroll göras då det finns anledning att anta att foderlagstiftningen eller beslut fattade med stöd av den inte efterlevs. En anledning kan vara när det finns misstanke om att råvaror eller foder har kontaminerats och att foderanläggningen kan vara leverantör eller mottagare av sådant foder. Kontroll som utförs med anledning av klagomål, tips eller liknande där någon bristande efterlevnad inte kan konstateras ska inte bekostas av foderföretagaren som är föremål för kontrollen.

5.4. Kontrollmyndighetens rätt till upplysningar och tillträde

En kontrollmyndighet och ett kontrollorgan som anlitas i den offentliga kontrollen har, enligt 21 § foderlagen, rätt att i den utsträckning det behövs för kontrollen:

- på begäran få upplysningar och ta del av handlingar, samt
- få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som har anknytning till verksamheten och där göra undersökningar och ta prover.

5.5. Skyldighet att tillhandahålla hjälp

Enligt 22 § foderlagen ska den som är föremål för offentlig kontroll tillhandahålla den hjälp som behövs för att kontrollen ska kunna genomföras.

5.6. Rätt till hjälp av polismyndighet

Enligt foderlagen 27 § ska polismyndigheten lämna den hjälp som behövs för utövande av offentlig kontroll eller verkställighet av beslut som har meddelats med stöd av 21 § foderlagen, de föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen eller de beslut som har meddelats med stöd av EG-bestämmelserna. Hjälp enligt första stycket får begäras endast om:

- det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 § polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller

- det annars finns synnerliga skäl.

5.7. Sakkunniga

I svårbedömda frågor, eller när särskild kompetens saknas, ska någon med särskild sakkunskap rådfrågas. Om en sakkunnig deltar vid kontroll ska dennes roll klargöras för den sakkunnige själv och för den som kontrolleras. Den sakkunnige deltar på kontrollmyndighetens uppdrag. Svar på frågor, bedömningar, intyg m.m. lämnas till myndigheten. Den som kontrolleras kommunicerar endast med myndigheten.

5.8. Dokumentation

Dokumentationen är mycket viktig. Den måste vara tydlig och saklig. Dokumentation i form av officiella skrivelser, till exempel kontrollprotokoll eller beslut, är bra att använda.

Dokumentation kan ske på många sätt. Digitalkamera eller annan kamera är ett vanligt hjälpmedel och bilder kan vara mycket klargörande för att visa de förhållanden som rådde i en viss situation på en viss plats.

Dokumentation ska göras bland annat med tanke på att andra personer, som inte varit närvarande på plats, ska få en klar bild av de förhållanden som rådde.

Dokumentationen kan vara av avgörande betydelse för bedömningen om överträdelsen är ett brott eller inte. Vidare bör kontrollmyndigheten ha i åtanke att det man dokumenterar ska kunna vara användbart längre fram i tiden, till exempel vid kommande rättegång. Dokumentationen ska också kunna fungera som stöd för minnet, så att kontrollpersonal kan lämna korrekta och trovärdiga uppgifter vid vittnesmål.

Ett kontrollprotokoll ska innehålla följande uppgifter:

- tid och plats för kontrollen
- information om kontrollobjektet
- vilka som var närvarande
- om kontrollen var aviserad
- andra uppgifter som kan ha betydelse för bedömning och som inte finns dokumenterade någon annanstans
- kommentarer till enskilda frågeställningar
- kommentarer med länsstyrelsens bedömning
- beskrivning av överträdelserna
- underskrifter av inspektör/kontrollant, samt frivillig underskrift av företagsrepresentant

Ovanstående punkter gäller generellt för offentlig kontroll av fodersäkerhet. Specifikt för tvärvillkoren gäller dessutom att det ska framgå:

- bedömning enligt kriterierna allvar, omfattning och varaktighet
- om avsiktlighet bör utredas eller om det är en mindre tvärvillkorsöverträdelse

6. Anvisningar om checklistan

Checklista för kontroll av foder är indelad i två delar. Första delen berör foderföretagare som inte använder tillsatser (undantag ensileringsmedel) eller förblandningar innehållande tillsatser i sin foderproduktion och andra delen berör foderföretagare som ska följa relevanta delar av bilaga II i foderhygienförordningen (EG) 183/2005.

6.1. Så här fyller du i checklistan

A. KONTROLLOBJEKT

Här fyller du i foderföretagarens personuppgifter. Fastighetsbeteckning och produktionsplatsnummer kan behövas om samma foderföretagare har flera foderanläggningar.

B. KONTROLLMYNDIGHET

Fyll i uppgifterna.

C. KONTROLLEN - ALLMÄNT

Fyll i namnet på de personer som var med på inspektionen, t.ex. foderföretagaren och/eller någon anställd vid foderföretaget.

Svara på frågan om foderföretagaren har aviserats om kontrollen i förväg genom att kryssa i aktuell ruta. Om du kryssar i "Ja" ange datum för när foderföretagaren meddelades.

Fyll i datum för inspektionen.

Om foderföretagaren vägrade kontroll markera då "Ja"-rutan. Om du kryssar i "Ja", beskriv då under E. "Övriga kommentarer" på vilket sätt foderföretagaren aktivt vägrade kontrollen.

D. RESULTAT

Oavsett frågornas formulering innebär "Ja" att du vid kontrolltillfället inte har kunnat konstatera någon överträdelse. Det innebär inte att du garanterar att foderföretagaren vid varje tillfälle under året uppfyller kraven.

Markera "Nej" endast i de fall du konstaterar en överträdelse. På tvärvillkorsfrågorna ska ett "Nej" alltid kombineras med att du beskriver och graderar den konstaterade överträdelsen i avsnitt G.

Om en viss fråga inte är aktuell att kontrollera hos foderföretagaren, till exempel för att denne inte använder växtskydds- eller bekämpningsmedel, kryssas "Ej aktuellt" i.

Om du av någon anledning inte har kontrollerat en fråga kryssar du i "Ej kontrollerat". Lämna en förklaring under E. "Övriga kommentarer" i ett sådant fall.

E. ÖVRIGA KOMMENTARER

Här kan du lämna övriga uppgifter.

F. UNDERSKRIFT

Det finns inget förordningskrav om underskrift, men här ges möjlighet att ändå underteckna protokollet.

G. BEDÖMNING AV ÖVERTRÄDELSE AV TVÄRVILLKORSFRÅGA NR...

Då en överträdelse av en tvärvillkorsfråga har konstaterats ska denna bedömas i avsnittet ”G. Bedömning av överträdelse nr...”. Fyll i beteckningen på aktuell överträdelse i rubriken (se beteckning/numrering i avsnitt ”D. Resultat”). Då flera överträdelser har konstaterats ska ett avsnitt för varje överträdelse fyllas i. Beskriv överträdelsen så detaljerat som möjligt i fritextfältet.

Överträdelsen ska graderas utifrån dess *allvar*, *omfattning* och *varaktighet* på en skala 1-3 där 3 är allvarligast. Använd de bedömningsvägledningarna som finns vid respektive avsnitt nedan. I kontrollinstruktionen för miljörelaterade tvärvillkor finns en beskrivning av grundläggande principer i tvärvillkorssystemet.

7. Frågor i checklistan

Bestämmelserna syftar till att endast säkert foder och i slutändan säkra livsmedel ska komma **ut på marknaden**. Foderanläggningar som är undantagna finns beskrivna i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 av den 12 januari 2005 om fastställande av krav för foderhygien, artikel 2, paragraf 2.

Tvårvillkoren utgör bara ett litet urval av de bestämmelser som foderföretagare måste följa. Fodersäkerhetsbestämmelser som **inte** utgör tvårvillkor kan ställa mer långtgående krav på vad den enskilda foderföretagaren måste göra för att bidra till att endast säkra livsmedel och säkert foder konsumeras av människor respektive djur.

Foder 1 TV

Foderföretagaren använder endast foderråvaror, kompletterings- eller helfoder samt ensileringsmedel från foderanläggningar som är registrerade eller godkända.

Detta är en tvårvillkorsfråga.

Instruktion

Vid tveksamhet, t.ex. om foder har köpts in i bristfälligt märkta förpackningar eller av annat skäl kan antas komma från icke registrerat foderföretag, kontrollera att foderföretagets foderanläggning finns med på Jordbruksverkets lista över registrerade och godkända foderanläggningar. Detta finns att hitta på www.jordbruksverket.se, klicka vidare på Djur/Foder/Godkända och registrerade anläggningar/Godkända och registrerade anläggningar i Sverige (kolumnen till höger). De anläggningar som har ett godkännande för en viss typ av verksamhet har ett godkännandenummer i registret.

Kommentar

Kontrollpunkten handlar om att det foder som används ska komma från registrerade eller godkända **anläggningar**. Utgå normalt från att inköpt foder i tydligt märkta förpackningar från välkända tillverkare och leverantörer uppfyller kravet. Vid inköp från grannar, så ska även grannen finnas med på listan över registrerade och godkända foderanläggningar. Vid osäkerhet och frågor kring godkända anläggningar, kontakta enheten för foder och djurprodukter.

Det kan finnas vissa industrier som inte är registrerade i foderanläggningsregistret men foderföretagaren kan ändå använda biprodukter från dessa industrier för utfodring av deras djur. Det kan gälla etanolfabriker, bryggerier, bagerier, glassfabriker och liknande som inte är medvetna om att deras biprodukter används som foder. Om foderföretagaren använder biprodukter från en industri som inte är registrerad i foderanläggningsregistret bör foderföretagaren kontakta Jordbruksverket för besked om vad som gäller i deras fall. För att inte riskera problem med ansvarsfrågor bör foderföretagaren upplysa industrin om att deras biprodukter används som foder. Då kan industrin ta ställning till om de behöver ändra sina rutiner för att upprätthålla fodersäkerhet och spårbarhet.

Bedömningsvägledning

Foder 1 TV

	Mindre överträdelse	1	2	3
Allvar	Foder odlat av och införskaffat direkt från en primärproducent har använts trots att denne inte har registrerat sig på något vis. Det får inte finnas tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	Råvaror, kompletterings- eller färdigfoder från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts men det finns inga tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	Råvaror, kompletterings- eller färdigfoder från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts och det finns tecken på att detta medfört risk för folk- eller djurhälsan.	Råvaror, kompletterings- eller färdigfoder från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts och det är uppenbart att detta medfört betydande risk för folk- eller djurhälsan.
Omfattning	Om allvarligheten bedöms som mindre bör detsamma gälla för omfattningen.	Högst 50 % av den egna djurbesättningen berörs.	Mer än 50 % av den egna djurbesättningen berörs, men ingen annan besättning.	Den egna djurbesättningen plus minst en annan besättning berörs.
Varaktighet	Om allvarligheten bedöms som mindre bör detsamma gälla för varaktigheten.	Förhållandet är tillfälligt och kan enkelt avhjälpas eller varaktigheten kan inte fastslås.	Bristerna har varat under en längre period men plan för avhjälpande åtgärd finns.	Bristerna har pågått under en längre period och verkar vara av permanent karaktär.

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.6 i förordning (EG) nr 183/2005

Foder 2

Foderföretagaren följer bestämmelserna kring förbjudna råvaror.

Instruktion

Vid genomgång av anläggningen bör man observera om det finns indikationer på att förbjudna råvaror används vid utfodringen av djuren.

Kommentar

Det är inte tillåtet att utfodra djuren med till exempel impregnerat trä, inklusive sågspån och annat material som härrör från trä som är impregnerat, hushållssopor, förpackningar eller delar av förpackningar.

Bestämmelser

Bilaga III i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 767/2009.

TSE 1 TV

Foderföretagaren följer bestämmelserna kring utfodring med animaliskt protein.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att

- det inte finns några tecken på att produktionsdjur utfodras med kött- och benmjöl eller annat otillåtet animaliskt protein,
- foder till idisslare och foder till andra produktionsdjur som innehåller animaliskt protein hålls åtskilda om det finns både idisslare och andra djur på gården, så att risken minimeras att idisslarna kommer åt animaliskt protein.

Kommentarer

Det krävs en särskild registrering hos Jordbruksverket för att få blanda in fiskmjöl, di/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter i foder. Det görs via blankett D192. Har man idisslare på gården och använder/lagrar foder innehållande fiskmjöl, di/trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter krävs det ett godkännande. Kontakta Jordbruksverkets enhet för foder och djurprodukter för att kontrollera detta finns. Det är förbjudet att *blanda* fiskmjöl och di/trikalciumfosfat i foder om idisslare finns på gården.

Bedömningsvägledning

TSE 1 TV

	Mindre överträdelse	1	2	3
Allvar		Foder till idisslare innehåller fiskmjöl.	Foder till andra produktionsdjur än idisslare innehåller förbjudet animaliskt protein.	Foder till idisslare innehåller förbjudet animaliskt protein.
Omfattning		Fodret innehåller mindre än 1 % animaliskt protein.	Innehåller mellan 1-5 % animaliskt protein.	Fodret innehåller mer än 5 % animaliskt protein.

Varaktighet		Fodret är använt i mindre än 1 månad.	Fodret är använt i mer än 1 månad men mindre än 6 månader.	Fodret är använt mer än 6 månader.
-------------	--	---------------------------------------	--	------------------------------------

Bestämmelser

Artikel 7.1 i förordning (EG) nr 999/2001

Artikel 7.2 i förordning (EG) nr 999/2001 i kombination med bilaga IV punkt 1

Artikel 7.3 i förordning (EG) nr 999/2001 i kombination med bilaga IV punkt 2

Bilaga IV punkt 1:

Utvidgning av det förbud som föreskrivs i artikel 7.1

Bilaga IV punkt 2:

Undantag från de förbud som föreskrivs i artikel 7.1 och 7.2 och särskilda villkor för tillämpningen av sådana undantag

Foder 3 TV

De ensileringsmedel som foderföretagaren använder är godkända.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera stickprovsvis att använda ensileringsmedel finns med på EU-kommissionens lista över godkända fodertillsatser, www.jordbruksverket.se, klicka vidare på Djur / Foder / Godkända tillsatser/Godkända tillsatser inom EU (kolumn till höger). Handelsnamnen anges inte här utan preparaten.

Kommentar

Denna kontrollpunkt är endast aktuell hos foderföretagare som använder ensileringsmedel. Titta på följesedlar och burkar, flaskor eller annat foderemballage som innehåller fodertillsatser. Ensileringsmedel är definitionsmässigt en fodertillsats, men är undantaget från detaljkraven i bilaga II till foderhygienförordningen 183/2005.

Bedömningsvägledning

Foder 3 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar	Ej aktuellt	För djurslaget icke godkänd ensileringsmedel har använts men det finns inga tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	För djurslaget icke godkänd ensileringsmedel har använts och det finns tecken på att detta medfört risk för folk- eller djurhälsan.	För djurslaget icke godkänd ensileringsmedel har använts och det är uppenbart att detta medfört betydande risk för folk- eller djurhälsan.
Omfattning	Ej aktuellt	Högst 50 % av den egna djurbesättningen berörs.	Mer än 50 % av den egna djurbesättningen berörs, men ingen annan besättning.	Den egna djurbesättningen plus minst en annan besättning berörs.
Varaktighet	Ej aktuellt	Förhållandet är tillfälligt och kan enkelt avhjälpas eller varaktigheten kan inte fastslås	Bristerna har varat under en längre period men plan för avhjälpan åtgärd finns	Bristerna har pågått under en längre period och verkar vara av permanent karaktär

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Bilaga I del A punkt 4j i förordning (EG) nr 852/2004:

Med ”tillämplig lagstiftning” avses i detta fall bl.a. *artikel 3.1 i förordning (EG) nr 1831/2003*

Foder 4

Foderföretagaren har rutiner, utrustning och lokaler för att undvika att fodret kontamineras och förstörs.

Instruktion

Kontrollera att det vid skörd och lagring av foder används metoder som i så stor utsträckning som möjligt förhindrar kontaminering och försämring av fodrets hygieniska kvalitet. Kontrollera även att gödningsmedel och betat utsäde hanteras åtskilt från fodret för att undvika sammanblandning. Gå igenom journaler och se vilka åtgärder som görs för att hindra skadedjuren från att kontaminera fodret. Kontrollera om det finns möjligheter och rutiner för rengöring av lokaler och utrustning.

Kommentar

Grundläggande är att foder snabbt torkas/konserveras efter skörd och att stabila lagringsförhållanden bibehålls. En riskfull hantering är om fodret lagras under ”bar himmel”, till exempel så är det inte lämpligt att halm som försämrats i hygienisk kvalitet t.ex. ”synligt mögel” pga. att det lagrats under ”bar himmel” användas som foder eller strö. Gödningsmedel och betat utsäde ska hanteras åtskilt från foder för att undvika sammanblandning. Åtskilt innebär i detta sammanhang inte att säckad vara eller förvaringssilos måste finnas i olika lokaler men tydligt separerade ifrån varandra. En risk kan vara att djuren har tillgång till lager/säckar med gödningsmedel eller betat utsäde.

Möjligheten för skadedjur att kontaminera foder ska begränsas med adekvata metoder (stängas ute, bekämpning). Även t.ex. katter som används för att hålla rått/musbeståndet på en hanterlig nivå kan vara ett skadedjur vid t.ex. planlagring av spannmål (fekalier). Hygienförordningen kräver journaler (t.ex. avtal med skadedjursbekämpningsföretag) dvs. skriftlig dokumentation över ”all förekomst av skadedjur eller sjukdomar som kan påverka säkerheten hos primärproduktion”. Det är rimligt att dessa journaler innehåller uppgifter avseende:

- vilka skadedjur som utgör problem på den aktuella anläggningen,
- vidtagna åtgärder för att minimera problemet, t.ex. råttbekämpning, utestängande av fåglar etc. samt
- uppföljning av vidtagna åtgärder.

Anmärkning ska ges om företaget saknar (enkla) journaler avseende hanteringen av skadedjur samt vid uppenbara problem med skadedjur, dvs. påtagliga rika spår av gnagare/fåglar/insekter.

Ett av grundkraven för att bibehålla en god hygienisk kvalitet är att möjligheter och rutiner för rengöring av lokaler och utrustning finns. Företagaren ska på ett tydligt sätt kunna förklara hur rengöringen är planerad och i praktiken går till för olika moment. Företag som enbart har betesmark omfattas inte av denna kontrollpunkt.

Det finns obligatoriska salmonellaprogram för fjäderfä och ett antal reglerade ”frivilliga” program för nötkreatur och svin. Det är att rekommendera att företagen är anslutna till något kontrollprogram för salmonella men kan med nuvarande lagstiftning inte krävas. Observera att detta inte innebär att företagen saknar skyldigheter att undvika kontaminering/spridning av t.ex. salmonella. Företag som inte är anslutna bör granskas extra noga avseende hygien, ordning och reda.

Observera bruket av djupströbädd där djuren ofta konsumerar en del av strömaterialet och en minimal användning av strö kan orsaka en ogynnsam miljö ur smittspridningssynpunkt. Strö betraktas inte som foder då det inte är avsett för utfodring av djur.

Bestämmelser

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I

Artikel 5.5 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga III

Artikel 3.4 i förordning (EG) nr 178/2002

Foder 5

Läkemedel och foder som innehåller läkemedel hanteras på ett säkert sätt.

Instruktion

Kontrollera att läkemedelspremixer till foderblandningar och foder som innehåller läkemedel

- förvaras avskilt från foder i låsta utrymmen
- hanteras på ett sådant sätt att fodersäkerheten inte riskeras vilket innebär:
 - att rätt läkemedelstyp samt halten är rätt i blandningen.
 - att blandningen sker homogent.
 - behållare som används för att distribuera fodret rengörs innan de används på nytt. Foderblandaren ska tömmas och rengöras efter det att en läkemedelsinblandning är avslutad.
 - fodret innehållande läkemedel är hållbart den föreskrivna perioden.
 - den dagliga dosen av läkemedel ska ingå i en fodermängd som minst motsvarar halva dagsgivan eller ifråga om idisslare minst hälften av dagsgivan av kompletteringsfoder (får ej utgöras av mineralfoder).
 - journalföring ska föras över de slag och kvantiteter av läkemedel som används, de foderblandningar som tillverkas samt datum för tillverkning. Journalerna ska sparas i tre år.

Kommentar

Läkemedel ska förvaras i lämpliga utrymmen/skåp som kan låsas och djuren ska inte kunna komma åt lager/säckar med foder som innehåller läkemedel. Observera att koccidiostatika och histomonostatika inte är läkemedel men fodertillsatser med likartad verkan. Inget formellt krav finns att dessa produkter ska förvaras inlåsta. Läkemedel ska däremot förvaras så att de inte oavsiktligt kan hamna i fodret eller så att djuren kan komma åt preparaten. Dessa typer av produkter återfinns främst hos fjäderfäproducenter och i viss mån hos pälsdjursuppfödare.

Anmärkning ges om läkemedel eller foder som innehåller läkemedel inte tydligt förvaras åtskilt från foder som inte innehåller läkemedel, samt om brukaren blandar läkemedel i fodret utan att ha ett godkännande från Jordbruksverket. För att distribuera läkemedel via vattnet eller genom att strö läkemedel direkt i trägen så krävs det inget godkännande. Dessa förfaranden ska dock ske på veterinärens ansvar.

Kontakta Jordbruksverkets enhet för foder och djurprodukter för att kontrollera om foderföretagaren har ett godkännande för denna typ av verksamhet.

Bestämmelser

3 kap. 3-6 § i foderföreskriften (2006:81)

Bilaga III i förordning (EG) nr 183/2005, Utfodring 1 och 2

Foder 6 TV

Farliga ämnen förvaras och hanteras så att kontaminering av foder förhindras.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att farliga ämnen (t.ex. växtskyddsmedel, betat utsäde, gödselmedel, starka syror och baser, rengöringsmedel, diesel, bensin, råttgift etc.)

- förvaras avskilt från foder,
- hanteras på ett sådant sätt att inte fodersäkerheten riskeras.

Kommentar

Titta i lokaler för förvaring av spannmål, grovfoder, koncentrat, mineralfoder etc. Farliga ämnen bör förvaras i separat, avgränsat utrymme eller åtminstone på sådant sätt att slutna förpackningar eller förvaringssilos gör att fodret inte kommer i direkt kontakt med farliga ämnen. Flaskor, burkar, dunkar bör vara ordentligt märkta så att det framgår vad de innehåller och om innehållet är giftigt, frätande, explosivt etc.

Kontaminering av foder kan uppstå t.ex. vid bristfällig rengöring av maskiner, utrustning och fordon som används både till foder och farliga ämnen. Förvaring och hantering får inte vara sådan att djuren har tillgång till lager/säckar med gödningsmedel, betat utsäde eller andra farliga ämne.

Bedömningsvägledning

Foder 6 TV

	Mindre överträdelse	1	2	3
Allvar	Farliga ämnen förvaras eller hanteras tillsammans med foder, men inget av fodret är använt.	Farliga ämnen förvaras eller hanteras i samma utrymme som fodret	Farliga ämnen förvaras eller hanteras tillsammans med fodret	Fodret innehåller farliga ämnen.
Omfattning	Farliga ämnen förvaras eller hanteras tillsammans med foder, men inget av fodret är använt.	Något enstaka djur på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder	Flera djur (där ämnet kan lagras i djuret) på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder	Flera djur (där ämnet kan återfinnas i mjölk- eller ägg) på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder
Varaktighet	Farliga ämnen förvaras eller hanteras	Fodret är använt i mindre än en vecka	Fodret är använt i minst en vecka men mindre än 6	Fodret är använt i 6 månader eller mer

	tillsammans med foder, men inget av fodret är använt.		månader	
--	---	--	---------	--

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt I.4e i samma förordning

Foder 7 TV

Avfall förvaras och hanteras så att kontaminering av foder förhindras.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att avfall (t.ex. förbrukade förpackningar, säckar från betat utsäde, ensilageplast, kasserat foder, använda balsnören, matrester, döda skadedjur, spillolja, glas, använda filter etc.)

- förvaras avskilt från foder,
- hanteras på ett sådant sätt att inte fodersäkerheten riskeras.

Kommentar

Titta på gårdens avfallshantering, inklusive omhändertagande av döda skadedjur (råttor, möss etc.). Kontaminering av foder kan uppstå t.ex. vid bristfällig hantering av krossat glas och lysrör, bortforsling av avfall, tömning av soptunnor, rengöring av maskiner och transportutrustning som används både för avfall och för foder. Avskilt behöver i detta sammanhang inte betyda förvaring i skilda lokaler, men att den avskilda förvaringen ska leda till att en tydlig separation finns mellan foder och avfall.

Bedömningsvägledning

Foder 7 TV

	Mindre överträdelse	1	2	3
Allvar	Avfallet hanteras tillsammans med fodret men inget av fodret är använt.	Avfallet hanteras tillsammans med fodret.	Avfallet förvaras tillsammans med fodret.	Fodret innehåller oönskade eller förbjudna ämnen.
Omfattning	Avfallet hanteras tillsammans med fodret, men inget av fodret är använt.	Enstaka djur på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder.	Några djur på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder.	Alla djuren på gården har utsatts för risk att få i sig kontaminerat foder.

Varaktighet	Avfallet hanteras tillsammans med fodret, men inget av fodret är använt.	Fodret är använt i mindre än 1 vecka.	Fodret är använt i minst 1 vecka men under 6 månader.	Fodret är använt i 6 månader eller mer.
-------------	--	---------------------------------------	---	---

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt I.4e) i samma förordning .

Foder 8 TV

Foderföretagaren tar hänsyn till resultat från relevanta analyser från provtagning på råvaror eller annan provtagning som kan vara relevant för fodersäkerheten. Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att eventuella för fodersäkerheten relevanta analysresultat beaktas i verksamheten.

Kommentar

Det är inget villkor att ta prover och göra analyser. Om inga analyser utförts är denna kontrollpunkt "Ej aktuell". Titta på ifall provsvaren är signerade och vilka de noterade åtgärderna är. "Ingen åtgärd" eller "OK" kan var en mycket relevant notering. Exempel på analysresultat som definitivt tyder på olämpligt foder är förekomst av dioxin, salmonella och mykotoxiner.

Bedömningsvägledning

Foder 8 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar		Relevanta analysresultat finns, producenten har inte beaktat dem men det finns inga tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	Relevanta analysresultat finns, producenten har inte beaktat dem och det finns tecken på att detta medfört risk för folk- eller djurhälsan.	Relevanta analysresultat finns, producenten har inte beaktat dem och det är uppenbart att detta medfört betydande risk för folk- eller djurhälsan.
Omfattning		Högst 50 % av den egna djurbesättningen berörs.	Mer än 50 % av den egna djurbesättningen berörs, men ingen annan besättning.	Den egna djurbesättningen plus minst en annan besättning berörs.
Varaktighet		Förhållandet är tillfälligt och kan enkelt avhjälpas eller varaktigheten kan inte fastslås.	Bristerna har varat under en längre period men plan för avhjälpan åtgärd finns.	Bristerna har pågått under en längre period och verkar vara av permanent karaktär.

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt I.4g) i samma förordning

Foder 9 TV

Foderföretagarens dokumentation omfattar uppgifter om användningen av växtskydds- och/eller bekämpningsmedel.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att

- dokumentationen av eventuell växtskyddsmedelsanvändning innehåller uppgifter om
 - typ av preparat
 - datum för bekämpning
 - vem som utförde den

- vilken gröda det gällde
- eventuell användning av bekämpningsmedel (t.ex. råttgift) är dokumenterad (preparat, plats, datum, vem som utfört bekämpningen). Sparas i tre år.

Kommentar

Titta på senaste säsongens sprutjournal och dokumentation av t.ex. skadedjursbekämpning. Den som sprutar själv ska föra sprutjournal med all nödvändig information. Om man anlitar t.ex. en granne, maskinstation eller skadedjursbekämpningsföretag ska ändå relevant dokumentation finnas tillgänglig (eller gå att skaffa fram för kontroll inom rimlig tid).

Om inga växtskyddsmedel eller bekämpningsmedel används i jordbruksverksamheten behövs ingen dokumentation. I så fall ska ”Ej aktuellt” markeras.

Bedömningsvägledning

Foder 9 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar		Enstaka brister i dokumentationen, oklar spårbarhet (ej uppenbara misstag)	Flera olika brister i dokumentationen, konsekvent utelämnad uppgift	Dokumentationen saknas helt eller är konsekvent (medvetet) felaktig
Omfattning		Några få ställen i verksamheten	Flera ställen i verksamheten	Hela verksamheten
Varaktighet		Kortvarigt 1-2 veckor	Upp till 3 månader	Längre än 6 månader, kontinuerligt

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt II.2a) i samma förordning

Foder 10 TV

Foderföretagarens dokumentation omfattar uppgifter om användningen av genetiskt modifierat utsäde.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att eventuell användning av genmodifierat utsäde finns dokumenterad.

Kommentar

Titta på frakt- och följesedlar. Fråga om GMO-utsäde används. Om foderföretaget levererar spannmål eller oljevaxter är det av stor vikt att traditionella grödor och grödor odlade med GMO-utsäde inte sammanblandas. Journalerna ska sparas i 5 år.

Bedömningsvägledning

Foder 10 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar		Enstaka brister i dokumentationen, oklar spårbarhet (ej uppenbara misstag)	Flera olika brister i dokumentationen, konsekvent utelämnad uppgift	Dokumentationen saknas helt eller är konsekvent (medvetet) felaktig
Omfattning		Några få ställen i verksamheten	Flera ställen i verksamheten	Hela verksamheten
Varaktighet		Kortvarigt 1-2 veckor	Upp till 3 månader	Längre än 6 månader, kontinuerligt

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt II.2b) i samma förordning

Foder 11 TV

Foderföretagarens dokumentation omfattar uppgifter om införskaffat foder (från, vad, när, kvantitet).

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att dokumentationen om införskaffat foder omfattar uppgifter om

- varifrån fodret kommer (leverantör)
- datum då fodret kom till foderföretagaren
- vad det är för typ av foder
- kvantitet av erhållen vara.

Kommentar

Det spelar ingen roll om man köpt foder, bytt till sig det eller fått det gratis, dokumentationskraven gäller oavsett på vilka villkor man har införskaffat fodret från någon annan.

Titta stickprovsvis på t.ex. fakturor, frakt- eller följesedlar över inköpt foder samt motsvarande dokumentation över foder som införskaffats från grannar eller andra foderföretagare. Det är inte rimligt att begära en separat lista eller databas. Det räcker med t.ex. följesedlar eller fakturor om ovanstående uppgifter framgår av denna dokumentation. Det finns inte lagstiftat hur länge journalerna ska sparas men kommissionens rekommendationer är 5 år.

Bedömningsvägledning

Foder 11 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar		Enstaka brister i dokumentationen, oklar spårbarhet (ej uppenbara misstag).	Flera olika brister i dokumentationen, konsekvent utelämnad uppgift.	Dokumentationen saknas helt eller är konsekvent (medvetet) felaktig.
Omfattning		Några få ställen i verksamheten.	Flera ställen i verksamheten.	Hela verksamheten.
Varaktighet		Kortvarigt 1-2 veckor.	Upp till 3 månader.	Längre än 6 månader, kontinuerligt.

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt II.2e) i samma förordning

Foder 12 TV

Foderföretagarens dokumentation omfattar uppgifter om avyttrat foder (till, vad, när, kvantitet).

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera att dokumentationen om avyttrat foder omfattar uppgifter om

- till vem fodret har levererats
- datum då fodret har levererats
- vad det är för typ av foder
- kvantitet av levererad vara

Kommentar

Det spelar ingen roll om man sålt foder, bytt bort det eller skänkt bort det, dokumentationskraven gäller oavsett på vilka villkor man har levererat fodret till någon annan.

Titta stickprovsvis på t.ex. fakturor, frakt- eller leveranssedlar över avyttrat foder. Det är inte rimligt att begära en separat lista eller databas. Det räcker med t.ex. leveranssedlar eller fakturor om ovanstående uppgifter framgår.

Bedömningsvägledning

Foder 12 TV

	Mindre överträdelse	1	2	3
Allvar		Enstaka brister i dokumentationen, oklar spårbarhet (ej uppenbara misstag)	Flera olika brister i dokumentationen, konsekvent utelämnad uppgift	Dokumentationen saknas helt eller är konsekvent (medvetet) felaktig
Omfattning		Några få ställen i verksamheten	Flera ställen i verksamheten	Hela verksamheten
Varaktighet		Kortvarigt 1-2 veckor	Upp till 3 månader	Längre än 6 månader, kontinuerligt

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Artikel 5.1 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga I del A avsnitt II.2e) i samma förordning

Kompletterande frågor för foderföretagare som ska följa relevanta delar av bilaga II i foderhygienförordningen

Även foderföretagare i primärproduktionen kan behöva följa lagstiftningen i foderhygienförordningens bilaga II. Först och främst så riktar sig bilaga II till foderindustrier och det är endast bestämmelse som är relevanta för den aktuella verksamheten som är tillämpliga på foderföretagare i primärproduktionen. De foderföretagare som berörs är bland annat de som blandar fodertillsatser eller förblandningar som innehåller tillsatser i foder för användning enbart i den egna djurhållningen (undantag ensileringsmedel), de som blandar foder för vidare försäljning eller de som säljer vidare inköpt foder.

Foder 13 TV

Foderföretagaren använder endast fodertillsatser eller förblandningar från foderanläggningar som är registrerade eller godkända.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Vid tveksamhet, t.ex. om fodertillsatser eller förblandningar har köpts in i bristfälligt märkta förpackningar eller av annat skäl kan antas komma från icke registrerat foderföretag. Kontrollera att foderföretagets foderanläggning finns med på Jordbruksverkets lista över registrerade och godkända foderanläggningar: Detta finns att hitta på www.jordbruksverket.se, klicka vidare på Djur/ Foder/ Godkända och registrerade anläggningar/Godkända och registrerade anläggningar i Sverige (kolumnen till höger). Där finns även länkar till andra EU-länders förteckningar.

Kommentar

Utgå från att inköpta fodertillsatser eller förblandningar i tydligt märkta förpackningar från välkända tillverkare och leverantörer uppfyller kravet.

Bedömningsvägledning

Foder 13 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar	Ej aktuellt	Fodertillsats eller förblandning från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts men det finns inga tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	Fodertillsats eller förblandning från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts och det finns tecken på att detta medfört risk för folk- eller djurhälsan.	Fodertillsats eller förblandning från oregistrerad eller icke godkänd anläggning har använts och det är uppenbart att detta medfört betydande risk för folk- eller djurhälsan.
Omfattning	Ej aktuellt	Högst 50 % av den egna djurbesättningen berörs.	Mer än 50 % av den egna djurbesättningen berörs, men ingen annan besättning.	Den egna djurbesättningen plus minst en annan besättning berörs.

Varaktighet	Ej aktuellt	Förhållandet är tillfälligt och kan enkelt avhjälpas eller varaktigheten kan inte fastslås	Bristerna har varat under en längre period men plan för avhjälpande åtgärd finns	Bristerna har pågått under en längre period och verkar vara av permanent karaktär
-------------	-------------	--	--	---

Bestämmelser

Artikel 5.2 och 5.6 i förordning (EG) nr 183/2005

Foder 14

Användningen av fodertillsatser eller förblandningar dokumenteras.

Instruktion

Kontrollera att dokumentationen om införskaffade fodertillsatser eller förblandningar omfattar uppgifter om

- varifrån fodertillsatsen eller förblandningen kommer (leverantör)
- datum då fodertillsatsen eller förblandningen kom till foderföretagaren
- vad det är för typ av fodertillsats eller förblandning,
- kvantitet av erhållen vara
- i vilken foderblandning har fodertillsatsen och förblandningen använts

Kommentar

Det spelar ingen roll om man köpt fodertillsatsen eller förblandningen, bytt till sig det eller fått det gratis, dokumentationskraven gäller oavsett på vilka villkor man har införskaffat fodertillsatsen eller förblandningen från någon annan.

Titta stickprovsvis på t.ex. fakturor, frakt- eller följesedlar över inköpta fodertillsatsen eller förblandningen samt motsvarande dokumentation över fodertillsatsen eller förblandningen som införskaffats från grannar eller andra Foderföretagare. Det är inte rimligt att begära en separat lista eller databas. Det räcker med t.ex. följesedlar eller fakturor om ovanstående uppgifter framgår.

Det ska även i dokumentationen framgå i vilken foderblandning som fodertillsatsen eller förblandningen har använts.

Bestämmelser

Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005

Bilaga II avsnitt Journaler, 2.b.iv

Foder 15

Lokaler och utrustning är anpassade för ändamålet.

Instruktion

Kontrollera att lokalernas och utrustningens, som används vid blandning av eget foder, utformning och storlek gör det möjligt att utföra rengöring och desinficering. Det ska i lokalen finnas adekvat belysning och avloppen ska vara utformade på ett sådant sätt att kontaminering av foder undviks. Kontrollera att exaktheten på vågarna, som används, regelbundet mäts och testas. Kontrollera att utrustningen som används vid blandning av foder tillverkar homogena blandningar. Fönster och övriga öppningar ska vara säkrade mot skadedjur och dörrar ska sluta tätt.

Kommentar

Bedömningar måste göras på plats utifrån synsättet att foder och foderhanteringen skall vara säker utifrån perspektivet säkert foder och säkra livsmedel. Renlighet, undvikande av fuktiga miljöer och låg dammnivå är viktiga kriterier för att bibehålla en god foderkvalitet dvs. rent och snyggt.

Vågarna som används ska vara lämpliga för de vikter som ska mätas och deras exakthet ska regelbundet mätas och testas. Detta ska finnas dokumenterat. Utrustningen som används vid blandning av foder ska vara anpassad till de volymer som blandas och ska klara av att tillverka homogena blandningar.

Lokalen som används vid blandning av eget foder ska vara säkrad mot skadedjur, fönster ska vid behov säkras och dörrar ska sluta tätt när de är stängda.

Bestämmelser

Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005

Bilaga II avsnitt Lokaler och utrustning

Foder 16

Om foderföretagaren har anställd personal:

- a) Företaget har en organisationsplan och skriftliga arbetsinstruktioner.
- b) Personalen har god kunskap om vilka risker som finns med verksamheten.

Instruktion

Kontrollera om det finns en organisationsplan, även i enkel form. Kontrollera även att det finns skriftliga arbetsinstruktioner. Personalen som till exempel blandar fodertillsatser och förblandningar som innehåller fodertillsatser i foder ska kunna redogöra för vilka risker som finns med verksamheten, till exempel att det finns en risk för kontaminering och att fodret kan förväxlas och ges till fel kategori djur.

Kommentar

Omfattande krav på dokumentation finns i regelverket, observera att detta inte kräver ”avhandlingar” utan dokumentationskraven kan oftast uppfyllas i ganska enkla former. Dokumentationen ska vara aktuell och uppdateras kontinuerligt vid behov. Datorbaserade system accepteras. Riskerna vid blandning av eget foder ska finnas nedskrivna, se fråga Foder 17.

Bestämmelser

Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga II
Bilaga II avsnitt Personal
Bilaga II avsnitt Produktion, 2

Foder 17

Foderföretagaren har upprättat en skriftlig kvalitetskontrollplan.

Instruktion

Kontrollera om det finns skriftliga rutiner för att hantera de kritiska momenten i tillverkningen och hur riskerna hanteras.

Kommentar

Skriftliga rutiner för att hantera de kritiska momenten och hur riskerna hanteras skall upprättas. Observera att det inte räcker med att identifiera riskerna och genomföra en provtagning utan aktiva åtgärder ska vidtas för att minimera riskerna. Det ska även finnas en planering för vilka åtgärder som skall vidtas för om planen inte följs t.ex. felaktig inblandad halt av en tillsats. Kvalitetskontrollplanen ska givetvis vara anpassad till verksamhetens storlek.

Bestämmelser

Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga II
Bilaga II avsnitt Kvalitetskontroll, 3

Foder 18

Foderföretagaren har ett system för provtagning och lagring av referensprover.

Instruktion

Kontrollera om det finns rutiner för att ta referensprover och att dessa lagras på ett sådant sätt att sammansättningen inte påverkas.

Kommentar

Provtagning av foder i olika led av produktionen ska genomföras i enlighet med provtagningsplanen för att det ska vara möjligt att spåra eventuella problem, vad som ska/bör kontrolleras utöver näringsparametrar fastslås i riskanalysen. Proverna ska finnas tillgängliga så länge som anses lämpligt beroende på fodrets användningsområde.

Denna fråga gäller endast för de foderföretagare som säljer foder, frågan är inte relevant för beten.

Bestämmelser

*Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga II
Bilaga II avsnitt Kvalitetskontroll*

Foder 19

Foderföretagaren har ett system för att spåra levererat foder samt ett reklamationssystem.

Instruktion

Kontrollera så att det finns ett system för att kunna spåra upp ett levererat foder. Det ska även finnas ett system för registrering och behandling av reklamationer.

Kommentar

För företag som säljer foder är detta ett krav och anmärkning ges om dokumentationen saknas.

Bestämmelser

Artikel 5.2 i förordning (EG) nr 183/2005 i kombination med bilaga II

Foder 20 TV

De fodertillsatser eller förblandningar som foderföretagaren använder är godkända och används till rätt djurslag.

Detta är en tvärvillkorsfråga.

Instruktion

Kontrollera stickprovsvis att använda fodertillsatser finns med på EU-kommissionens lista över godkända fodertillsatser, www.jordbruksverket.se, klicka vidare på Djur / Foder / Godkända tillsatser/Godkända tillsatser inom EU (kolumn till höger).

Kommentar

Denna kontrollpunkt är endast aktuell hos foderföretagare som använder fodertillsatser eller förblandningar vid blandning av foder till de egna djuren. Titta på följesedlar och burkar, flaskor eller annat foderemballage som innehåller fodertillsatser. Exempel på fodertillsatser är vitaminer (ADE-vitamin), spårämnen (t.ex. selen), probiotika, koccidiostatika och färgämnen. En förblandning är blandningar av fodertillsatser som inte är avsedda att utfodras direkt i krubban utan de ska blandas in i fodret vid tillverkningen. Vanligt mineralfoder och olika kompletteringsfoder/tillskottsfoder som t.ex. nötkoncentrat är varken fodertillsats eller

förblandningar. Ensileringsmedel är definitionsmässigt en fodertillsats, men är undantaget från detaljkraven i bilaga II till foderhygienförordningen 183/2005. Vid funderingar om fodret klassas som en tillsats, kontakta enheten för foder och djurprodukter. OBS! Enskilda fodertillsatser kan vara godkända till enbart vissa djurslag!

Bedömningsvägledning

Foder 20 TV

	Mindre överträdelser	1	2	3
Allvar	Ej aktuellt	För djurslaget icke godkänd fodertillsats eller förblandning har använts men det finns inga tecken på att detta medfört någon risk för folk- eller djurhälsan.	För djurslaget icke godkänd fodertillsats eller förblandning har använts och det finns tecken på att detta medfört risk för folk- eller djurhälsan.	För djurslaget icke godkänd fodertillsats eller förblandning har använts och det är uppenbart att detta medfört betydande risk för folk- eller djurhälsan.
Omfattning	Ej aktuellt	Högst 50 % av den egna djurbesättningen berörs.	Mer än 50 % av den egna djurbesättningen berörs, men ingen annan besättning.	Den egna djurbesättningen plus minst en annan besättning berörs.
Varaktighet	Ej aktuellt	Förhållandet är tillfälligt och kan enkelt avhjälpas eller varaktigheten kan inte fastslås	Bristerna har varat under en längre period men plan för avhjälpande åtgärd finns	Bristerna har pågått under en längre period och verkar vara av permanent karaktär

Bestämmelser som utgör tvärvillkor

Bilaga I del A punkt 4j i förordning (EG) nr 852/2004

Med ”tillämplig lagstiftning” avses i detta fall bl.a. *artikel 3.1 i förordning (EG) nr 1831/2003*

8. Åtgärder vid bristande efterlevnad

8.1. Åtgärder

Att länsstyrelsen ska vidta åtgärder när bristande efterlevnad av foderlagstiftningen uppmärksammas framgår av lagstiftningen. Länsstyrelsen ska genom rådgivning, information och på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter

enligt lagstiftningen (13 § foderlagen). Länsstyrelsen som utövar offentlig kontroll verka för att överträdelser av lagen, av de föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av lagen eller de EG-bestämmelser som kompletteras av lagen beivras (paragraf 14 i foderlagen (2006:805)).

Kontrollmyndigheten får enligt foderlagen:

- meddela föreläggande och förbud (23 §)
- förena föreläggande och förbud med vite (24 §)
- besluta om rättelse på foderföretagarens bekostnad (26 §)

Vi vidare information kring kommunikering, föreläggande och förbud samt vite hänvisas till Länsstyrelsens förvaltningshandbok.

9. Anmälan om misstanke om brott

Ett brott är en gärning, eller en underlåtenhet, som kan leda till ett straff. Regler om straff för brott mot foderlagstiftningen finns i 29-30 §§ i foderlagen. För att en gärning ska vara brottslig krävs antingen uppsåt eller oaktsamhet hos gärningsmannen. Uppsåt betyder i princip att man begår gärningen avsiktligt. Om en gärning är att anse som ringa ska gärningsmannen inte åtalas och dömas. Det är bara fysiska personer som kan straffas enligt dessa regler, alltså inte juridiska personer, d.v.s. bolag och föreningar.

29 § foderlagen:

Till böter döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet:

- bryter mot en föreskrift eller ett beslut som meddelats med stöd av lagen,
- bryter mot förbud mot att släppa ut på marknaden, eller
- inte fullgör sina skyldigheter om rätt till upplysningar och tillträde.

Till böter döms även den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot skyldigheter, villkor eller förbud som finns i EG-förordningar ("EG-bestämmelser") som kompletteras av foderlagen.

En begränsning finns i 30 § foderlagen. Om ett vitesföreläggande eller ett vitesförbud har överträtts ska straffansvar enligt foderlagen inte åläggas för en gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet. Viktigt att tänka på är dock att, åtal avser redan begångna gärningar, medan förelägganden och förbud avser framtiden. Detta innebär att man vid en och samma tidpunkt kan åtalsanmäla en gärning som varit och förlägga foderföretagaren att inte upprepa gärningen.

Den omständigheten att kontrollmyndigheten gör en åtalsanmälan minskar i allmänhet inte behovet av att vidta administrativa kontrollåtgärder för framtiden. Det kan tvärtom vara så att sådana åtgärder kan innebära en bekräftelse för rättsväsendet på att myndigheten ser allvarligt på vad som har inträffat.

9.1. Skyldighet att åtalsanmäla

I foderlagen framgår att kontrollmyndigheterna ska verka för att överträdelser av lagen, av de föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av lagen eller av de EG-bestämmelser, som kompletteras av lagen, beivras (14 § foderlagen). Länsstyrelsen är skyldig att göra åtalsanmälan om myndigheten vid en kontroll har iakttagit objektiva omständigheter om överträdelser mot foderlagstiftningen. Frågan om det inträffade skett uppsåtligt (med vilje) eller av oaktsamhet ska myndigheten inte bedöma. Det är en uppgift för rättsväsendet. Däremot ska eventuella bevis om det subjektiva rekvisitet sparas och överlämnas till åklagaren tillsammans med övrigt underlag i ärendet.

10. Vidare läsning

Mer att läsa om bl.a. inkommande handlingar, handläggning av beslut, kommunikering, partsinsyn, beslut, ändring av beslut, offentlighet och sekretess samt åtalsanmälan finns i:

- Förvaltningshandbok för länsstyrelser, finns tillgänglig via Internet för alla länsstyrelser
- Hellners och Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, 2007
- Strömberg och Lundell, Allmän förvaltningsrätt, 2006
- Regner m fl., Sekretesslagen, en kommentar, Senast uppdaterad 2008

Mer att läsa om speciallagstiftningen finns i:

- Lavin, Viteslagstiftningen - en kommentar, 1989
- Proposition om anpassningar till nya EG-bestämmelser om livsmedel, foder, djurhälsa, djurskydd och växtskydd m.m. 2005/06:128

11. Länkar till lagstiftning

[Riskdagens webbplats, www.riksdagen.se](http://www.riksdagen.se)

[Eur-Lex webbplats, eur-lex.europa.eu/sv/index.htm](http://eur-lex.europa.eu/sv/index.htm)

[Jordbruksverkets webbplats, www.jordbruksverket.se](http://www.jordbruksverket.se)

